

Naslov originala

Ioan Petru Couliano

OUT OF THIS WORLD:

Otherworldly Journeys from

Gilgamesh to Albert Einstein

© 1991 by I. P. Couliano

Published by arrangement with Shambhala Publications, Inc.,
2129 13th Street, Boulder, CO 80302, USA.

Copyright © ovog izdanja *Dereta*, 2024

JOAN PETRU KULIJANU

S ONE STRANE OVOG SVETA

Putovanja u onostranost
od *Gilgameša* do Alberta Ajnštajna

Prevod sa engleskog
Slobodan Damnjanović

 dereta

PREDGOVOR

Svi koji ovde ulaze neka znaju: tu su radi putovanja do raja i pakla. U stvari, ovde počinju mnoga onostrana putovanja do neba, pakla, raja, čistilišta, limba, lavirinata, usputnih stanica, unutrašnjih predela i drugih svetova. Joan Kulijanu ne luta; on se kreće sigurnim korakom čoveka koji je upoznat sa sobama kroz koje prolazi i njihovim nameštajem. Ako ovi drugi svetovi nisu njegov dom, svakako se pokazuju kao radna mesta na koja često zalazi. On obrađuje materijale iz mnogih perioda i kultura za koje nije uvek stručnjak, i preuzima na sebe rizik da te poglede na svet prikaže iz komparativne perspektive.

Ali Joan Kulijanu jeste stručnjak za stvaranje zadivljujućih jukstapozicija. Istorijske materijale postavlja jedne pored drugih na način koji osvetljava prirodu njihovih razlika i postavlja pitanja o opštim ljudskim sposobnostima za spoznavanje prostorno-vremenskih dimenzija i putovanje kroz njih. Svesno spaja nauku i književnost, etnografiju i filozofiju, istoriju i društveni sistem. Naporedo jedne s drugima ispituje obično odvojene rodove fikcije i činjenične nauke, kao i dispartatne figure poput Bora i Borhesa, Ajnštajna i Gilgameša.

Ovo se ne može ozbiljno raditi bez uvrnutog humora i ironije. Čitaoci će biti oduševljeni kad otkriju da je Kulijanu na nivou svog zadatka. Neka njegova uparivanja su koliko fantastična, toliko i misaono provokativna. On ne okleva da izaziva čitaoca zagonetnim komparacijama, zamišljenim tako da izazovu sumnju i dvosmislenost. Ironičan odnos prema putovanjima u druge sveteve prikladan je za holandskog državljanina rođenog i odgajenog u Rumuniji, diplomca italijanskih i francuskih univerziteta i predavača u Sjedinjenim Državama.

Joan Kulijanu nadilazi serijske opise pojedinačnih scenarija koji se pojavljuju u svetskoj istoriji. On putuje izvan posebnih opisa da bi ih proučio kao celinu. U stvari, on ovu studiju naziva „istorija putovanja u onostrani svet“. Takva opšta istorija i pitanja koja ona postavlja trebalo bi da ožive potonja istraživanja posebnih slučajeva i da osvetle njihovo značenje.

Kulijanu iznosi na svetlost dana očigledno a teško vidljivo zapažanje: bića koja retko prebivaju u tim drugim svetovima posvećuju preveliku pažnju detaljima ovih mesta, kojima ona, gledano u strogom smislu, ne pripadaju. Možda su studije kulture poput antropologije, komparativne književnosti i istorije religije takođe primeri ove fascinacije onim što je strano i neobično; ali i fizika, matematika, naučna fantastika, potiču iz iste želje da se dokuče krajnji, nepoznati rubovi beskraj izvan sveta u kome živimo. „Uvek će postojati dimenzija koja vodi do nepoznatog“, piše Kulijanu, bilo da je to mit, četvrta dimenzija ili neka n-ta dimenzija. Horizont nepoznatog pomera se sve dalje, u skladu sa horizontom spoznatog.

Kakvu ulogu u istoriji kulture i u kreativnom procesu imaginacije imaju spekulacije o drugim svetovima? Mi

koji živimo stekli smo i sačuvali mnoštvo podataka o ovim svetovima, koji su složeni po strukturi, detaljno opremljeni i gusto naseljeni raznovrsnim bićima koja nisu „sa ovoga sveta“. Kulijanu ide dotle da tvrdi kako „nijedno od drevnih verovanja u onostranost nije potpuno napušteno“. Ako su nas krajem XVIII i tokom XIX veka fizika i matematika pozivale da napustimo mnoga verovanja u onostranost kao nešto što je nespojivo s prirodom materijalnog univerzuma, Kulijanu u ovoj knjizi kao da traži da o tim zahtevima prirodnih nauka još jednom razmislimo.

Irski filozof, matematičar i biskup Džordž Berkli u *Eseju o novoj teoriji viđenja* (1709) piše o načinu na koji ljudi opažaju svet. Godinu dana kasnije, u delu *Principi ljudskog saznanja* ovaj autor ispituje veze između strukture sveta, percepcije i prirode bića. „Neke istine su tako bliske i očigledne da čovek treba samo da otvori oči da bi ih video. Takvom smatram sledeću važnu istinu, naime da svi nebeski horovi i sav nameštaj na zemlji, jednom rečju, sva ona tela koja obrazuju moćnu konstrukciju sveta, nemaju nikakvu supstancu bez uma, da je njihova suština u tome da moraju da budu opažena ili spoznata.“ Do sada bismo već mogli da zamislimo da se Joan Kulijanu slaže sa Džordžom Berklijem.

Berkli ide još dalje. On poriče postojanje apsolutnog prostora, vremena i kretanja – ideja koje su pobeđivale u raspravama predvođenim ser Isakom Njutnom. Pozivajući se na matematičke i filozofske razloge, Berkli tvrdi da je svako kretanje relativno. Njegovo odbacivanje njutnovske fizike izložene u rukopisu *De motu* (1721) predočava argumente Ernesta Maha i Alberta Ajnštajna, s jedne, i preoblikuje filozofiju, s druge strane. Kulijanu takođe u svojoj studiji o opažanju prostora naglašava relativitet. Poput Berklija, i on zastupa uverenja koja u pitanje dovode čak i osnovna

svojtva postojećih stvari, kao što su čvrstina i protežnost. U vezi sa svim mogućim prostorima i predmetima u njima, Kulijanu pokazuje određene sličnosti s Berklijem: njihovo *esse* jeste *percipi*, njihovo biće jeste da budu opaženi. Pojavni svet je, dakle, tkanje ispredeno na razboju opažanja.

Posmatrana u okviru rasprava o opaženim i pojavnim svetovima, knjiga *S one strane ovog sveta* pruža priliku za procenu Kulijanuove provokativne teze da istorijske discipline kognitivnu transmisiju treba da uzmu kao model za širenje kulturnih ideja i simboličkog ponašanja. „Kognitivnu transmisiju shvatamo kao aktivno promišljanje tradicije izvan jednostavnog skupa pravila... [Takvo] učešće svakog pojedinca u tradiciji vrlo dobro objašnjava istrajnost određenih uverenja i praksi.“ Kao što nas Berkli uverava da nema „supstancije bez uma“, tako Kulijanu spaja tradiciju i mišljenje u aksiom dostojan Đanbatista Vika: *traditio* jeste *percipi*. „Svaki pojedinac misli deo tradicije i prema tome i on je njome mišljen; u tom procesu čovek stiće kognitivnu samouverenost da je ono što je mišljeno – doživljeno, a da ono što je doživljeno utiče na ono što je mišljeno. Ovaj složen proces interakcije između ljudskih umova omogućuje nam da u nekim zajedničkim uverenjima opazimo nejasne korene koji se pružaju [...] prema zori *homo sapiensa*.“

Berkli je u svoje vreme bio prinuđen da zaključi kako je materijalni svet iluzija i nepotrebno dupliranje, ili apstrakcija koja je nezamisliva, nedodirljiva i nevidljiva – ukratko svet suvišan svetu. Prema Berklijevom mišljenju, ne može postojati bol koji niko ne oseća, zvuk koji niko ne čuje, ukus koji niko ne okuša, boja koju niko ne vidi. Opažaji stvaraju spoljašnji svet. Nema sveta osim onoga koji perceptivna bića opažaju.

Ali Berkli je zamišljao *jedan* svet, prožet *jednim* setom čula – ljudskim čulima – i što je još važnije, svet kojim spolja upravlja *jedinstveni set* uzvišenih opažaja Boga, tog beskonačnog opažaoca ili posmatrača, čiji veoma opažajni karakter daje koheziju i kontinuitet svetu. Ovde se Kulijanu razlikuje od Berklija. Kulijanuov pojam kognitivne transmisije izgleda da je osmišljen tako da se nosi sa višeznačnim tradicijama, kao i sa sukobom *mnogih* tradicionalnih svetova izmišljenih tokom istorije.

Izvedeci koncept materije iz moderne fizike i matematike – koncept koji Berkliju nije bio dostupan – Kulijanu nas iznova suočava sa tezama o prirodi i odnosu materije, prostora, vremena i uma. U našem svetu, za razliku od Berklijevog sveta, materija ne mora da se promišlja onako kako je Berkli pokušavao. Materiju su već relativizovale – čak i uklonile – subatomska fizika s jedne, te višedimenzionalna kosmološka teorija, s druge strane. Sa stanovišta savremene nauke, materija može u velikoj meri biti prazna, nesadržajna; a opažanje može biti komponenta njenog fizičkog stanja. Svet Alberta Ajnštajna, Vernera Hajzenberga i Rudija Rakeera nije svet Džordža Berklija. Danas materija ustupa mesto opažanju, ali pritom ne nestaje potpuno sa scene.

Uvođenjem savremenih i fluidnih pojmova prostora i vremena, Kulijanu nas vraća na ono stanje stvari koje je postojalo pre nego što je Dejvid Hjum zasenio Džordža Berklija. Naviknuti smo da Berklijevo razlaganje materije i prostora tumačimo iz Hjumovog ugla. Šopenhauerov dualizam („svet u umu“ *versus* „sveta izvan uma“) obnavlja berklijevsko jedinstvo uma i duha. Tamo gde je Berkli nastojao da materiju svede na duh, Dejvid Hjum duh svodi na haotični lavirint vremena, u kojem sâm um postaje teatar sastavljen od temporalnog sleda pojava opaženih u svesti.

Kulijanuovi opisi egipatskih putovanja posle smrti, kineskih duhova, iranske ekstaze, grčkog vraćanja i jevrejskog misticizma navode nas da iznova razmislimo o raspravama o duhu, materiji i pojavama, raspravama koje su se vodile od Berklijevog do našeg doba – doba naših „činjenica“ o fizici, matematici, opažanju i konvencijama mišljenja. Kulijanu želi da nas navede da realizujemo – da doslovno učinimo realnim – druge mogućnosti. Menjajući svoje istorijski stečene opažaje prostora, vremena i materije, na kreativan način živjećemo u alternativnom svetu, ili, bolje rečeno, u drugim svetovima.

Prema Kulijanuu, mnoštvenost svetova jeste epistemološka nužnost, funkcija načina na koji um deluje u prostoru. Najzad, um funkcioniše u prostoru stvorenom unutar uma. Odnos uma i prostora je, prema tome, suštinski paradoksalan i otvoren za mnoga istorijska rešenja. Ali nijedno rešenje ne može biti konačno. Koliko god da se naše saznanje o spoljašnjem svetu širi, prostor unutrašnjeg uma ga prevazilazi. Zato, prema njegovom mišljenju, „nema kraja prostoru naše imaginacije“. Mi zamišljamo više dimenzija nego što ih fizički univerzum poseduje. U pitanju su priroda imaginacije, karakter slika i funkcionisanje simbola u oblikovanju stvarnosti.

Kulijanu koristi otkrića kibernetike, fizike, teorije književnosti, psihoanalize, teorije saznanja, neuropsihologije, matematike, etnografije i epistemologije. Neke od ovih disciplina su, zaista, „drugi svetovi“ za polje religijskih studija. Kulijanu se okreće ovim naukama zato što je fasciniran mogućom zakonomernom predvidljivošću samog mišljenja – iz koje mogu nastati tekstovi istorijske tradicije. On ovu mogućnost ispituje u više studija. Na primer, istražuje *Čistilište Svetog Patrika*, delo iz XII veka povezano s neobičnom pećinom na

jezeru Loh Derg, u kojoj se Hristos prikazao Svetom Patriku. Ova pećina je nadahnjivala vizije tokom hiljadu godina pisane istorije. Kulijanu analizira ne samo apokaliptički sadržaj ovih vizija već i analogone pećinskog prostora (npr., u zdanjima i gradovima), kao i prostore otkrivene u vizijama doživljenim izvan pećine. Zatim jednu pored druge stavlja ostale vizije nastale tokom XII i XIII veka, kao što su *Tarkilova vizija*, *Tandalova vizija*, vizija Godšalka, nemačkog seljaka iz XIII veka i *Božanstvena komedija*.

Koristeći ove i druge slučajeve, Kulijanu postavlja jednu kongitivnu hipotezu: kulturne tradicije su rezultat ograničenog skupa jednostavnih pravila, kao što su: „postoji drugi svet“; „drugi svet je smešten na nebu“; „postoje telo i duša“; i „telo umire, a duša odlazi u drugi svet“. Kulijanu potvrdu za svoje stavove traži i u spisima o gnosticizmu, o mističkoj ekstazi i renesansnoj magiji. Svoje teze proširuje i doraduje u kratkim književnim tekstovima. Kulijanu izgleda tvrdi da su u svim vremenima takva pravila stvarala slične rezultate u svesti ljudskih bića. Da li ovim izvrtnjem historicizma nagoveštava postojanje univerzalnog sistema uma koji upravlja opažanjem i uključuje se u fizički svet? Na kraju krajeva, ističe on, svetovi se mogu adekvatno opažati (samo?) iz dimenzija koje ne postoje u njima. Na primer, lakše je opaziti svojstva dvodimenzionalnog sveta ako je osoba koja ga opaža svesna postojanja u sopstvenom trodimenzionalnom svetu.

Da bi dokazao svoju tezu, Kulijanu nas navodi na neke fascinantne misaone eksperimente i poziva nas da posetimo ne samo eksperimentalne univerzume religioznih vizionara već i svetove matematičkih zagonetki i pesničkih utopija. Kako bi izgledao život u dvodimenzionalnoj zemlji, u kojoj je Veliki kineski zid linija tanka poput kože? U tom slučaju

morali bismo da jedemo i da izlučujemo pojedeno kroz isti otvor kako ne bismo postali dve odeljene polovine.

U knjizi *S one strane ovog sveta* svetovi psihoanalize, apokaliptičkih proroštava, atomske nauke, naučne fantastike i pesničke mašte spojeni su u jedinstveni narativ. Čitalac se odnekuda izvan teksta poziva da putovanja u druge svetove sagleda kao primere jedinstvenog literarnog žanra ili možda kao jedinstveni multidimenzionalni projekat uma. Štaviše, njihova fuzija u tekstu predstavljena je kao nešto što se temelji u istoriji, ili bar u strukturi ljudske svesti: nagoveštava se da nijedan od ovih svetova ne bi bio moguć bez istorijskog postojanja šamanizma. Kulijanu tvrdi da se na više nivoa može pokazati kako su kulturne kreacije neopravdano držane daleko jedne od drugih: imaginacije čiste matematike i fizike, mitovi drevnih naroda i pesništva, kao i utopije, ekstaze, vizije i snovi istorijski razasutog čovečanstva. Sjedinjenje ovih kreativnih tradicija može obogatiti naš pogled na svet.

Čitaocce će prodrmati opšti zaključci koje Kulijanu s vremena na vreme izvodi u ovoj knjizi, kao i njegova konačna analiza, izložena na kraju knjige. Njegova tumačenja, poput usmeravanja psihopompa¹, osvetljavaju znakove duž neobeležnog puta kroz opštu istoriju putovanja u druge svetove. Kulijanu je nameran da upravlja čitaočevom zapanjenom imaginacijom dok silazi u drevne podzemne svetove, luta kroz srednjovekovne nedodžije ili uzleće do edenskih rajeva.

Lorens E. Saliven,
direktor Centra za proučavanje svetskih religija,
Univerzitet Harvard

---

¹ Psihopompi su stvorenja poput duhova, anđela, demona ili raznih božanstava, čiji je zadatak u mnogim religijama da duše umrlih sprovedu u zagrobni svet.

IZJAVA ZAHVALNOSTI

Ova knjiga je nastavak dve druge i većeg broja članaka i pregleda objavljenih između 1974. i 1986. godine. U ovim istraživanjima opširno sam se bavio istorijom putovanja u onostrani svet u zapadnoj religioznoj tradiciji bez ozbiljnije analize drugih tradicija. Pre nekoliko godina shvatio sam da treba napisati opštu istoriju putovanja u onostrani svet, jer nema drugog načina da se utvrdi moguće jedinstvo u njihovoj raznolikosti.

Dva tečaja predavanja koja sam na Univerzitetu Čikago držao tokom 1988. i 1989, pomogla su mi da organizujem i u velikoj meri i napišem ovu knjigu. Hteo bih da zahvalim svim studentima koji su bili na predavanjima Religija i nauka: četvrta dimenzija, i Putovanja u onostrano u religiji i književnosti. Tokom jednog od tih predavanja Entoni Ju razgovarao je sa nama o knjizi *Putovanje na zapad*, tekstu koji se pominje u šestoj glavi ove knjige.

Neki materijali koje sam sakupio za ovu knjigu poslužili su za redakciju uvodnog članka za prvi broj časopisa *Incognita*, koji je u Lajdenu pokrenuo E. Dž. Bril. Osim toga, na poziv Psihološke i religiozne grupe na Univerzitetu Čikago držao sam predavanja o odnosu između prostornih

dimenzija i putovanja u onostrani svet; o iranskim putovanjima u onostrani svet predavao sam na poziv profesorke Adele Jarbro Klins sa Univerziteta Notr Dam u Indijani, u okviru njenog seminara o apokaliptičkim tekstovima (februar 1990).

Tokom godina, u radu su mi značajno pomagale kolege uključene u istraživanje misticizma i apokaliptičke književnosti. Hteo bih posebno da zahvalim Džonu Kolinsu i Adeli Jarbro Kolins, Alanu Segalu, Florentinu Garsija Martinezu, Majklu Stounu, Hansu Kipenbergu, Itmaru Gruenvaldu, Kerol Zaleski i Moše Idelu, koji su u svojim studijama kabale otkrili nove perspektive. Divno delo Lorenza Salivena *Ičančuov bubanj* detaljno opisuje neke šamanističke tehnike korišćene u Južnoj Americi. Sve u svemu, moj pregled šamanizma ostaje izuzetno sažet i kratak.

Nijedno moje delo napisano posle 1987. ne bi se pojavilo bez podrške Hilari Suzan Vizner. Ona je uredila i ovu knjigu i pomogla mi da iznova pregledam neke ključne teze. Naravno, svi nedostaci u ovoj knjizi u potpunosti su moja odgovornost.

UVOD

Prema istraživanjima Galupovog instituta, 94% Amerikanaca veruje u Boga, 67% veruje u život posle smrti, 71% veruje u raj (a samo 53% u pakao), 29% tvrdi da je imalo neku viziju raja, 23% veruje u reinkarnaciju; 46% veruje u postojanje inteligentnih bića na drugim planetama, 24% veruje da se može uspostaviti kontakt s preminulim osobama, preko 50% veruje u ekstrasenzorno opažanje, a 15% tvrdi da je imalo iskustvo bliske smrti.² Iz ovoga se može zaključiti da svako ko otvori ovu knjigu spada u jednu ili više pomenutih kategorija. To je razlog zbog kojeg se nadam da je niko neće zaklopiti a da nije obogatio znanje o ovim stvarima. Njen cilj jeste da pruži kratak ali sveobuhvatan istorijski pregled putovanja u druge svetove (uključujući raj, pakao, druge planete i mnogo toga), pregled vizija onostranog sveta i drugih izmenjenih stanja svesti, kao i izveštaje o vantelesnim iskustvima i iskustvima bliske smrti. Bez želje da se „objasne“ sve pomenute pojave, u ovoj ću knjizi ipak pokušati da utvrdim kako ljudi

---

² Rezultati ovih istraživanja nalaze se u: George Gallup, Jr., with William Proctor, *Adventures in Immortality* (New York: Mc. Graw Hill, 1982), str. 31ff, 183ff.

u različitim vremenima i na različitim geografskim mestima sebi tumače ova iskustva.

Najstariji dokumenti čovečanstva i proučavanje „najprimitivnijih kultura“, to jest kultura lovaca i skupljača plodova, pokazuju da su posete drugim svetovima bile prioriteti na agendi ranih, prvobitnih ljudi. Suočeni s bogatstvom materijala o putovanjima u onostrano i vizijama nastalim od početaka civilizacije do sada, i istoričar i epistemolog postavljaju isto pitanje: Gde su ti ljudi koji su tvrdili kako su putovali u drugi svet u stvari bili? Ali njihovi odgovori se veoma razlikuju.

Istoričar prikuplja dokumentaciju, pisanu ili nepisanu, i nastoji da opiše druge svetove za koje ljudi različitih doba i kultura tvrde da su posetili. Veći deo ove knjige, sa izuzetkom prve i zaključne glave, sadrži takve opise.

Epistemolog koristi materijal koji je istoričar prikupio da ispita istinitost tvrdjenja onih koji su boravili u drugim svetovima. Drugim rečima, pitanje koje epistemolog postavlja može se formulisati na sledeći način: Kako postoje ovi svetovi za koje bezbrojni ljudi tvrde da su ih posetili? Da li su ti svetovi deo našeg fizičkog univerzuma? Postoje li paralelni svetovi? Da li su to mentalni svetovi? I u svim ovim slučajevima, kako se stiže do tih svetova?

Kao što ćemo videti, u tim izveštajima predstavljen je najširi mogući spektar načina i modaliteta putovanja u druge svetove, a njihova tumačenja se međusobno znatno razlikuju. Dok veštica tvrdi kako je na metli letela na veštičji crni sabat, posmatrač koji je virio u njenu sobu u želji da vidi šta se stvarno događa (takvi izveštaji postoje od XV veka) može kazati kako je ta žena ležala na krevetu i nemirno spavala, a neki skeptični pripadnik inkvizicije ili predstavnik prirodne

magije njeno iskustvo mogu tumačiti kao izmenjeno stanje svesti nastalo usled korišćenja halucinogena.³

Istorijski, najčešća objašnjenja koja daju putnici u onostrane svetove u vezi sa lokacijom krajolika koji su posetili odnose se ili na mesta koja pripadaju našem fizičkom univerzumu, ili na ona koja su deo paralelnog univerzuma. Zadatak religije jeste da pruži potpun opis takvih paralelnih univerzuma. Rana filozofija rođena je iz racionalizacije takvih postupaka. Od starog do današnjeg doba veruje se da preminuli ljudi i oni koji su doživeli neku vrstu ekstaze imaju iskustvo života posle smrti. Dok preminula osoba ne može da se vrati i kaže nam kakav je taj zagrobni život, „prozore u zagrobni život“, kako ih Džordž Galup Mlađi naziva, najčešće nam otvaraju ljudi koji su preživeli i mogu da ispričaju šta su videli za vreme neke fizičke nesreće, porođaja, hirurških operacija i drugih bolesti koje uključuju droge ili anesteziju, za vreme iznenadne bolesti izvan bolnice, kriminalnog napada i doživljavanja „religioznih vizija, snova, predosećanja i drugih duhovnih iskustava“.⁴

Zajedničko svojstvo mnogih psiholoških pristupa problemu putovanja u onostrane svetove i vizije jeste saglasnost u pogledu jedne, i verovatno samo jedne, činjenice: ispitivani univerzumi jesu mentalni univerzumi. Drugim rečima, njihova realnost je u umu putnika. Nažalost, nijedan psihološki pristup ne može da nam pruži uvid u pravu prirodu uma, a posebno ne uvid u to šta je i gde se nalazi prostor uma. Kognitivna nauka, koja je mlada, nastoji da

³ Videti moju knjigu *Eros and Magic in the Renaissance*, trans. into English by Margaret Cook (Chicago and London: University of Chicago Press, 1987), str. 244–245, n. 21.

⁴ Gallup and Proctor, *Adventures*, str. 6–15 (citirani navod nalazi se na strani 15).

pruži neke odgovore na ova osnovna pitanja. Mesto i svojstva našeg „duhovnog prostora“ verovatno su najveća zagonetka sa kojom se ljudi bore još od najstarijih vremena; posle dva mračna veka pozitivizma, u kojima su ta iskustva tumačena kao fikcije, ti doživljaji su se s pojavom kibernetike i kompjutera vratili jači i moćniji nego ikada ranije.

Zbog više razloga, koji će se uskoro pokazati u prvoj glavi ove knjige, imamo pravo da verujemo kako naš duhovni prostor ima neobične osobine, među kojima se ističe ona da on nije, poput fizičkog univerzuma koji nas okružuje, ograničen na tri dimenzije. Naravno, kad uđemo u svoj duhovni prostor (koji je beskonačan, jer naša imaginacija nema granice), ne znamo kuda treba da idemo. U našem duhu nema mesta na koje snovi i izmenjena stanja svesti ne mogu da nas odvedu. Pa ipak, psiholozi kažu da je ono što doživljavamo usko povezano ili s našim individualnim iskustvom, ili sa onim što je još u vreme rođenja bilo prisutno u našoj svesti. Sva objašnjenja – bilo da se pozivaju na potiskivanje seksualnih želja i nagona ili na kolektivno nesvesno – po prirodi su kontroverzna, jer su utemeljena na neproverljivim hipotezama i nisu adekvatna, zato što u potpunosti zanemaruju pitanje šta um *jeste*. Neodređene priče o „nesvesnom“ i „psihi“ koje čujemo od psihoanalitičara samo su moderni ekvivalent šamanističkih praksi ili letenja veštice na metli. U svim takvim slučajevima mi se bavimo procedurama i profesionalnim tumačenjima koja su validna samo ako prihvatimo premise šamana ili veštice. Ipak, univerzalna validnost njihovih objašnjenja vrlo je upitna. Na primer, ne možemo razumeti šta su snovi ako nismo u stanju da odgovorimo na bazična pitanja poput onoga gde se snovi i vizije odigravaju, od čega su sastavljeni i slično.

Sadržaj

PREDGOVOR	5
IZJAVA ZAHVALNOSTI	13
UVOD	15
1 • ISTORIČAREV ALAT ZA ČETVRTU DIMENZIJU	27
2 • SLOBODNI DUH TRAŽI SLOBODNI DUH	53
3 • TAMNA BLAGA	73
4 • LUTKE, POZORIŠTE I BOGOVI	85
5 • JAHANJE NA ŽDRALU, UZDIZANJE DUŠE I AVETINJSKE NEVESTE U TAOISTIČKOJ KINI	98
6 • PUTOVANJA KROZ UM	117
7 • OD GNEVA DO DUHOVNE VIZIJE	137
8 • GRČKI VRAČEVI	149
9 • SEDAM PALATA I BOŽIJE KOČIJE	195
10 • MEĐUPLANETARNA PUTOVANJA	236
11 • NAJVEĆI USPON PUTOVANJA U ONOSTRANI SVET ..	263
ZAKLJUČAK	287

Za izdavača
Dijana Dereta

Urednik
Vana Dereta

Lektura i korektura
Nevena Živić

Dizajn korica
Milica Stanković

Likovno-grafička oprema
Marina Slavković

Prvo DERETINO izdanje

ISBN 978-86-6457-530-0

Joan Petru Kulijanu
S ONE STRANE
OVOG SVETA

Tiraž
1000 primeraka

Beograd, 2024.

Izdavač / Štampa / Plasman: **DERETA doo**, Vladimira Rolovića 94a,
11030 Beograd, tel./faks: 011.23.99.077; 23.99.078, **www.dereta.rs**
KNJIŽARA DERETA, Knez Mihailova 46, Beograd, tel.: 011.26.27.934, 30.33.503

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

111.1
2-1
141.33

КУЛИЈАНУ, Јоан Петру, 1950–1991

S one strane ovog sveta : putovanja u onostranost od Gilgameša do Alberta Ajnštajna / Joan Kulijanu ; prevod sa engleskog Slobodan Damjanović. – 1. Deretino izd. – Beograd : Dereta, 2024 (Beograd : Dereta). – 290 str. ; 21 cm
Prevod dela: Out of this world : otherworldly journeys from Gilgamesh to Albert Einstein / Ioan Petru Culianu. – Tiraž 1.000. – Str. 5–12: Predgovor / Lorens E. Salivan. – Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6457-530-0

а) Бесмртност б) Филозофија религије в) Мистицизам

COBISS.SR-ID 147843081